

МАРИО ЛИГУОРИ

ДОМЕНИКО РЕА И ЊЕГОВА РЕЦЕПЦИЈА У ШВЕДСКОЈ

САЖЕТАК: У раду се анализира књижевни опус Доменика Реа, једног од најзначајнијих италијанских писаца XX века, с посебним освртом на рецепцију његовог стваралаштва у Шведској. Полазећи од биографске и културне повезаности аутора с Напуљем, рад истражује начин на који је Реа у својим делима, нарочито у *Два Напуља*, преиспитао стереотипне представе о југу Италије и настојао да прикаже његову сложену социјалну и културну стварност. Истраживање је засновано на компаративној анализи извора на италијанском, шведском и енглеском језику, како би се осветлила интернационална рецепција његовог дела. Посебна пажња посвећена је темама социјалне беде, моралне кризе и чудесног као константама Реиног књижевног света, као и његовом језику, који спаја елеганцију и непосредност. Циљ овог рада је да се анализира начин на који је Доменико Реа, полазећи од локалног контекста Напуља, остварио препознатљивост у интернационалном књижевном простору, па чак и у релативно ограниченом скандинавском контексту. Анализа показује да је управо спој локалног идентитета и универзалних тема омогућио позитивну рецепцију његовог дела у Шведској, чиме се потврђује важност транснационалног приступа у проучавању књижевности.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Доменико Реа, италијанска књижевност, културе у контакту, рецепција, Напуљ, Шведска

Увод

Овај рад је посвећен анализи књижевног стваралаштва Доменика Реа, једног од најзначајнијих италијанских писаца XX века,

с посебним освртом на рецепцију његовог дела у Шведској. Доменика Реу карактерише дубока биографска и културна повезаност с Напуљем, градом у којем је рођен и који је постао непрекидан референтни оквир његовог књижевног опуса. Истовремено, Реа, нарочито у свом делу *Два Напуља*, настоји да преиспита и трансформише стереотипне представе о родном граду, одбацујући клишетиране приказе, те пружајући комплекснији и аутентичнији доживљај локалне стварности. Такво напуштање стереотипа сведочи о његовој намери да књижевним средствима артикулише индивидуалан и историјски осетљив приступ родном крају.

Анализа рада ослања се на конзистентан скуп извора на италијанском и шведском језику, уз додатне изворе на енглеском, како би се пружила потпунија слика критичке рецепције Доменика Реа у различитим културним контекстима. У раној фази свог стваралаштва, крајем четрдесетих и током педесетих година XX века, Реа је у Италији наишао на изузетно позитиван пријем, што је резултирало и интернационалним признањем. Његово стваралаштво снажно је условљено искуствима Другог светског рата, чије су последице дубоко обликовале његов тематски и стилски опус. Његова прозна дела истражују материјалну и моралну беду, која се у њима прожима с елементима чудесног, митолошког и традиционалног. Кампанија, поднебље у којем се развијају његове приче, приказује контраст између сурове реалности и естетског богатства пејзажа и атмосфере, стварајући окружење у којем се трагичност и бесмисленост живота спајају с атаквистичким и патријархалним импулсима.¹ Међутим, осим споменутих тема, треба истаћи и то да језик којим се Реа служи представља суштински елемент његовог ауторског идентитета. Он је истовремено елегантан и лапидаран, ерудитан и непосредан, омогућавајући конструкцију мостова између локалног и интернационалног читаоца. Управо је тај језички комплекс наишао на одличну рецепцију у Шведској, где је Реа квалитетно преведен и читан.

Пошто нам је главни циљ да испитамо књижевни опус Доменика Реа с посебним освртом на рецепцију у Шведској, овај рад ће, у ту сврху, најпре пружити осврт на биографске и историјске контексте његовог стваралаштва. Након тога ћемо анализирати критичке судове о његовом делу, с нагласком на факторе који су омогућили његову интернационалну читаност и разумевање ван италијанских граница.

¹ За проучавање историјских, политичких, друштвених и културних прилика покрајине Кампаније, видети: Mario Liguori, *Ideja Napulja: predstave o raju u kojem obitavaju devoli*, Zavod za udžbenike, Beograd 2018.

Доменико Реа: живот и књижевни пут

Рођен у Напуљу 1921. године, Доменико Реа је детињство провео у скромним материјалним условима, у месту Ноћера Инфериоре. Током школовања изучавао је књиговодство и стенографију, у исто време испољавајући изразиту склоност ка писању. Пошто је његова породица располагала ограниченим средствима, Реа је рано почео да ради, што ће утицати на његово разумевање друштвених прилика и људске судбине – двеју тема које ће се доцније манифестовати у његовој прози. Године 1944. учланио се у Комунистичку партију Италије (*Partito Comunista Italiano*), што је допринело његовом идеолошком и интелектуалном формирању. У Напуљу је ушао у круг младих интелектуалаца окупљених око књижевног часописа *Sud* (*Jyī*), у којем су деловали Пасквале Прунас, Луиђи Компањоне, Рафаеле ла Каприја, Васко Пратолини, Роко Скотеларо и други значајни писци послератне Италије. Тај круг, који је на Реу пресудно утицао, представљао је полазну тачку његовог књижевног сазревања, али и простор бројних пријатељстава, идејних спорова и уметничких ривалитета који ће га пратити током читаве књижевне каријере. Његова прва збирка приповедака, *Spaccanapoli*, објављена 1947. године, привукла је пажњу критике.² Мајчина смрт 1949. године оставила је дубок траг у његовом животу и делу, што ће се нарочито одразити на емотивну и егзистенцијалну дубину његових каснијих текстова. Збирком *Gesù, fate luce*, објављеном 1950. године, Реа је потврдио свој књижевни углед, освојивши престижну награду *Viareggio*.³ Од средине педесетих, а нарочито током шездесетих и седамдесетих година XX века, Реа је пролазио кроз различите фазе књижевне стагнације: иако је наставио да објављује дела високе уметничке вредности и радио као новинар у Радио-телевизији Италије (RAI) и у дневном листу *Corriere della Sera*, његова популарност је код књижевне критике и шире читалачке публике опала. У том периоду објављивао је и код мањих издавача, али без значајнијег одјека у књижевној јавности. Ипак, пажљивије око открива да квалитет његовог стваралаштва није изгубио на уметничкој снази: напротив, добио је на зрелости и рефлексивности. На самом крају своје каријере, Реа се вратио у фокус италијанске књижевне сцене романом *Ninfa plebea* („Плебејска нимфа”), за који је 1992. године добио најпрестижнију италијанску књижевну награду *Strega*.⁴ Ово дело означило је својеврсни три-

² Domenico Rea, *Spaccanapoli*, Arnoldo Mondadori, Milano 1947.

³ Domenico Rea, *Gesù, fate luce*, Mondadori, Milano 1950.

⁴ Domenico Rea, *Ninfa plebea*, Leonardo Editore, Milano 1992.

јумфални повратак писца који је својим стилем, тематиком и социјалном осетљивошћу оставио дубок траг у савременој италијанској прози.

О Доменику Реи писали су бројни историчари књижевности, критичари и теоретичари, што сведочи о изразитом и трајном интересовању за пишећу књижевни опус, као и о сложености његовог места у контексту италијанске културе XX столећа. У *Речнику италијанске књижевности XX века* истиче се да се Реа, захваљујући својој првој збирци приповедака *Spaccanapoli* (1947), приближио поезији неореализма и да је управо тим делом успоставио контакт с једним од најзначајнијих књижевних токова послератне Италије.⁵ Према сведочењу Доменика Скарпе, Реа је већ почетком педесетих година био толико познат да га није било потребно представљати публици, што сведочи о високом степену његове видљивости у италијанском културном простору тог времена.⁶ Позитивне оцене његовог језика и стила стизале су не само из Италије већ и из иностранства. Тако, на пример, Гат-Ратер истиче снагу Реиног идиома, његову способност да комбинује народни, дијалекатски израз с изузетно софистицираним и модерним приповедним поступцима.⁷ Ђорџо Лути, са своје стране, указује на то да је Реа, упркос иницијалном успеху, током шездесетих година постепено запао у извесну књижевну сенку, односно у период релативног заборава.⁸ Овакво кретање у рецепцији Реиног дела показује колико је динамичан био однос између књижевних модела и културних очекивања у послератној Италији. Валтер Педула је у више наврата анализирао Реин опус, нарочито студију *Два Напуља*,⁹ те је закључио да је имагинарни аутор из те студије управо сам Реа. Према Педули, Реине приповетке одликује очаравајућа лепота, као и јединствена синтеза микроскопског опажања детаља и изузетне синтетичке моћи у језику.¹⁰ Карло Сантоли, професор и књижевни историчар из Кампаније, сагледава Реу као писца способног да

⁵ Alberto Asor Rosa, *Dizionario della letteratura italiana del Novecento*, Einaudi, Torino 1992, 458.

⁶ Domenico Scarpa, „Chi sono i contemporanei?“. In: Domenico Scarpa (a cura di), *Atlante della letteratura italiana*, Einaudi, Torino 2012, 793.

⁷ John Gatt-Rutter, „The Aftermath of the Second World War (1945–56)“. In: Peter, Brand and Pertile, Lind (Ed.s), *The Cambridge History of Italian Literature*, Cambridge University Press, Cambridge 1996, 545.

⁸ Giuseppe Luti, *Narrativa italiana dell’Otto e Novecento*, Sansoni, Firenze 1964, 297.

⁹ Текст *Le due Napoli* објављен је први пут 1955: Domenico Rea, „Le due Napoli (saggio sul carattere dei napoletani)“. In: Domenico Rea, *Quel che vide Cummeo*, Mondadori, Milano 1955.

¹⁰ Walter Pedullà, „Dalla Resistenza ai fatti d’Ungheria“. In: Nino, Borsellino e Pedullà, Walter (a cura di), *Storia generale della letteratura italiana* (volume XI – Le forme del realismo), Federico Motta Editore, Milano 1999, 660–661.

реалистички прикаже беду и атаквистичке патње јужњачког света, али и да истовремено у своје приповетке унесе страсти, емоције и надања становника Напуља.¹¹ С друге стране, критичар из средње Италије Ђено Пампалони подвлачи Реину способност да разбије устаљене стереотипе о Напуљу те да, захваљујући посебној наративној прецизности, уме да прелази из интимне људске приче у општи социолошки приказ.¹² Привукавши пажњу готово сваког књижевног историчара и критичара XX века, Реа је, уз неколике изузетке, углавном наилазио на афирмативну домаћу рецепцију: Ђулио Ферони је у својим студијама о италијанској прози XX века посебно издвојио његову живу и виталну прозу, која врви од оригиналних језичких решења, спонтаности и наративног жара;¹³ Барбери Сквароти пак истиче да је најзначајније Реино дело роман *Una vampata di rossore* (1959),¹⁴ који он сматра врхунцем уметничке зрелости напуљског писца.¹⁵ Према Скваротију, у овом делу Реа је успео да изгради грандиозну барокну визију јужноиталијанског света, чиме је наставио традицију лирског експресионизма и јужњачког барока.¹⁶ Карло Вече у својој компаративној анализи повезује Реу с Ђамбатистом Базилеом, указујући на дубоке сродности у приступу јужноиталијанској антрополошкој традицији; Вече уочава у Реином опусу присуство архаичних и народних слика, еротизма, као и експресионистичког стила који кореспондира с дубинским слојевима напуљске културе.¹⁷ Ђулијано Манакорда, један од оних критичара који су најјасније препознали социјалну димензију Реиног дела, указује на Реино разбијање мита о добром Наполитанцу, чиме је разобличио фалсификовану слику о граду и његовим становницима.¹⁸ У исто време, Манакорда наглашава Реину критику оних аутора који су подлегли клишетираним и туристички мотивисаним представама о Напуљу као искључиво питорескном простору: Реа је, насупрот томе, позивао на реалистички поглед, истичући да Напуљ треба пре свега да постане

¹¹ Carlo Santoli, „Domenico Rea (1921–1994)”. In: Gaetana, Marrone (a cura di), *Encyclopedia of Italian Literary Studies*, Routledge, New York 2007, 1552.

¹² Geno Pampaloni, „La nuova letteratura”. In: Emilio Cecchi e Sapegno, Natalino (a cura di), *Storia della letteratura italiana*, Garzanti, Milano 1969, 868.

¹³ Giulio Ferroni, *Storia della letteratura italiana – Il Novecento*, Einaudi, Milano 1991, 415.

¹⁴ Domenico Rea, *Una vampata di rossore*, Mondadori, Milano 1959.

¹⁵ Giovanni Barberi Squarotti, *La narrativa italiana del dopoguerra*, Federico Cappelli, Rocca San Casciano 1968, 170.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Carlo Vecce, *Piccola storia della letteratura italiana*, Liguori, Napoli 2009, 466–467.

¹⁸ Giuliano Manacorda, *Storia della letteratura italiana contemporanea (1940–1965)*, Editori Riuniti, Roma 1967, 41.

раднички град, да отвори фабрике и својим становницима обезбеди услове за достојанствен живот.¹⁹

Сви наведени критички осврти показују да је Доменико Реа изнутра познавао сложеност јужњачке стварности. Ослањајући се на традицију неореализма, али и превазилазећи његова ограничења, напуљски писац успео је да створи специфичан литерарни универзум. Његово стваралаштво, препознатљиво по лиризму, језичкој изворности и дубокој емпатији према „малом човеку”, остало је један од кључних доприноса разумевању културног идентитета Напуља и југа Италије у другој половини XX века.

Рецепција Доменика Реа у Шведској

Досадашња домаћа анализа, као неопходна премиса за прецизну оцену начина на који је Реа доживљаван ван земље, добија посебан значај када се узму у обзир судови књижевних историчара и критичара из Краљевине Шведске. Наш избор пао је на далеку скандинавску земљу из најмање два разлога: прво, зато што је она, стицајем животних околности, нама блиска језичка, културна и књижевна средина; и, друго, зато што се Шведска у италијанској култури (нарочито на југу Италијанског полуострва) доживљава као антиподски алтеритет, односно као простор у којем су људи и животне околности све оно што југ Италије није. У светлу овакве констатације, посебно је занимљиво испитати начин на који је Реа био примљен у културном миљеу дијаметрално супротном његовом.

У престижном књижевном часопису *BLM (Bonniers Litterära Magasin)*, децембра 1948. године, јавност у Шведској први пут је имала прилику да се упозна с делом тог тада непознатог јужног Италијана, који је у Италији, годину дана раније, објавио збирку *Spaccanapoli*. Реч је о „причама са смрћу као главним мотивом од живог младог аутора. Реа има оригиналан и живописан стил с вешто уметнутим дијалекатским елементима”,²⁰ као што се наводи у редакцијској оцени главног уредника Георга Свенсона.²¹ Реч је о изузетно значајној весту за Реу, имајући у виду епоху, географску и културну удаљеност Шведске, као и чињеницу да је *Сџаканайполи* била прва Реина књига. Напуљски аутор је тиме ушао на шведску културну сцену на велика врата, преко једног од водећих књижев-

¹⁹ Исто, 252.

²⁰ „Noveller med döden som huvudmotiv av levande ung författare. Rea har en originell och livfull stil med skickligt inpassade dialektala inslag” (са шведског превео Марио Лигуори).

²¹ Georg Svensson, *Spaccanapoli av Domenico Rea*. I: BLM, 17:e Årgången, X, Albert Bonniers Förlag, Stockholm 1948, 796.

них часописа, чије су критике уобичајено преношене и у дневној штампи. Безмало три године касније, 30. августа 1951. године, у дневном листу *Aftonbladet* објављен је чланак у редакцијској рубрици посвећеној награди Вијаређо, која је те године додељена по двадесет и трећи пут. Награда је припала аутору који је идентификован као млади писац из Напуља, за књигу *Gesù, fate luce*. Чланак истиче да је Реа, без обзира на конкуренцију признатих писаца попут Моравије и Бакелија, успео да обезбеди признање. У тексту су такође цитиране оцене Франческа Флоре, историчара књижевности и рецензента ове збирке, који је похвалио Реину кратку прозу, наглашавајући њену јединственост у оквиру италијанског књижевног наслеђа још од времена Леопардија.²² Овакве похвале одзвањале су и у Шведској, док је у домовини Реа поздрављен као један од најзначајнијих савремених аутора.

Треће помињање имена Доменика Рее у шведској штампи одиграло се под донекле необичним околностима: у једном чланку економске тематике, посвећеном проблему сиромаштва у јужној Италији, под насловом „Сиромаштво јужне Италије се истражује”, наводи се едиција *Italia mia*, коју је покренуо истакнути издавач – Еинауди. У оквиру те едиције најављено је објављивање текстова неколико аутора „тренутно у моди”, међу којима се, поред Карла Левија и Паола Монелија, помиње и Доменико Реа.²³

У једном броју часопису *BLM* из 1952. године објављена је приповетка Доменика Рее под насловом *Cappuccia*, у преводу Карин де Лавал.²⁴ Испод приповетке налази се кратка биографска белешка у којој се наводи да је Реа рођен 1921. године и да живи у Напуљу. Истиче се да је писац, иако још млад, већ објавио две збирке приповедака – *Spaccanapoli* и *Gesù, fate luce* – од којих је за другу добио престижну награду *Viareggio*. Такође се наводи да је преведени текст преузет управо из ове друге збирке. Информација о објављивању наведеног превода забележена је и у дневном листу *Svenska Dagbladet* од 16. октобра 1952. године.²⁵ Годину дана касније, дневни лист *Svenska Dagbladet* објављује чланак поводом посете Шведској професора и новинара Бонавентуре Текија, госта Универзитета у Стокхолму, који је том приликом био задужен да одржи предавање о савременом стању италијанске прозе.²⁶

²² *Aftonbladet, Namn och Böcker, Aftonbladet, 30 augusti 1951, 4.*

²³ *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-tidning, Syditaliens fattigdom undersökes, 18 september 1952, 7.*

²⁴ *Domenico Rea, Cappuccia (översättning: Karin De Laval). I: BLM, Årg. 21, Nr 8, 1952, 575–579.*

²⁵ *Svenska Dagbladet, 16 oktober 1952, 5.*

²⁶ *Svenska Dagbladet, Romanen vinner terräng i Italien, 20 mars 1953, 6.*

Основна теза професора Текија јесте да на Полуострву роман постепено преузима примат над кратком прозом. У чланку се истиче да писци као што су Алберто Моравија и Елио Виторини успевају да обрађују друштвене теме а да при томе не жртвују сопствени стил. Иста оцена односи се и на генерацију аутора којој припадају Чезаре Павезе, Васко Пратолини и Виталијано Бранкати. Поред њих, помињу се и други занимљиви писци, међу којима су Ђузепе Марота, Карло Кочоли и Доменико Реа, који је већ био представљен шведској публици једном новелом објављеном у часопису *BLM*. Исте године у листу *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-tidning* објављен је оглас за последњи број часописа *Paletten*.²⁷ Међу бројним ауторима који су допринели садржају часописа налази се и Доменико Реа. Кнут Јенсон рецензирао је часопис, у којем су се бројни аутори огласили поводом свог односа према сликарству.²⁸ О Доменику Реи Јенсон истиче: „Доменико Реа, који би могао да живи без слика али не и без боја, често несвесно црпи инспирацију из Гоје.”²⁹

Један значајан чланак о Реи објавила је Марта Ларшон, дописница дневног листа *Svenska Dagbladet* са сталним боравком у Риму. Ларшонова наводи да је Реа поднео оставку у листу за који је писао, пошто му је упућивано много неправедних критика.³⁰ Поред тога, новинарка истиче да Реа у причи „*Quel che vide Cumteo*” приказује лик Кумеа без трага сентиментализма, чиме је проширио свој уметнички потенцијал. Ларшонова такође подвлачи да Реа у делу *Два Најуља* показује емоционалну дубину, супростављајући се површном, туристички обојеном виђењу Напуља које је прихваћено код већине савремених аутора: „Стварност коју он приказује је сурова и истинита, а ипак запањујуће шарена и необична – барем је таква за читаоца из другог краја.”³¹ Исте године, у једној ноти објављеној у листу *Arbetet*, наводи се да су неки италијански писци протестовали због совјетске инвазије на Мађарску, при чему се међу њима нашао и Доменико Реа.³²

Четири године касније, у дневном листу *Svenska Dagbladet* објављен је превод приповетке „*Piededifico*”, у преводу Карин де Лавал.³³

²⁷ Göteborgs Handels-och Sjöfarts-tidning, *Paletten*, 27 juni 1953, 4.

²⁸ Knut Jaensson, *Konstuppfattningar*, Dagens Nyheter, 29 juni 1953, 3.

²⁹ Domenico Rea, som skulle kunna leva utan tavlor, men inte utan färger, ofta hämtar en ofrivillig inspiration hos Goya.

³⁰ Martha Larsson, *Bok marginalen*, Svenska Dagbladet, 3 december 1956, 8–9.

³¹ Den verklighet han skildrar är grym och sann och ändå uppseendeväckande färgrik och ovanlig – åtminstone är den det för en läsare från annan ort.

³² Arbetet, 5 december 1956, 2.

³³ Domenico Rea, *Piededifico* (översättning: Karin De Laval), Svenska Dagbladet, 7 februari 1960, 9.

Затим је Марио Грут објавио рецензију³⁴ антологије Ђакома Ореље *Италијанске њријовейке*,³⁵ која обухвата 25 аутора, укључујући и оне чија су дела преведена на шведски језик. Грут закључује да би било штета ако читаоци не би посветили заслужену пажњу делима Ане Банти и Доменика Реа.³⁶

Након овог прилога уследила је извесна празнина у интересовању шведске културне средине за дело Доменика Реа. Будући да такву паузу није могуће уверљиво објаснити другим релевантним разлозима, можемо је приписати смењивању успона и падова у књижевној каријери овог аутора немирног духа, који је средином шездесетих година XX века ушао у својеврсни међупростор, односно у једну врсту литерарне ничије земље. Одјек тешких година књижевних неспоразума у домовини, праћених кризом инспирације и преиспитивањем сопствених имагинарних и стваралачких капацитета, одразио се и на његову рецепцију у иностранству. Ипак, смењивање периода интензивнијег и ослабљеног критичког интересовања доводило је и до повремених тренутака актуелности, у којима се име напуљског писца изнова појављивало у јавном простору: у петак 28. јуна 1968. године цела пета страница дневног листа *Aftonbladet* посвећена је Доменику Реа, који је у међувремену изјавио да свако зло има своје корене у сиромаштву. У анализи неколико Реаиних дела истиче се да је његов стил у романима постао више реторичан, што ствара утисак одређене компактности. Реа се, иначе, не може сматрати политизованим аутором, већ је у основи остао наратор.³⁷ Након овог прилога следи готово десетогодишњи интервал током којег је Доменико Реа био мање присутан у шведској јавности. Како смо раније истакли, опште је прихваћена теза да је његова књижевна продукција показивала извесне колебљивости у погледу квалитета. Међутим, таквом становишту, чини се, ваља придодати и чињеницу да Реа више није био 'у моди', односно да није пристајао на доминантне књижевне моделе и актуелне струје. Имајући у виду његов опус и личност, опседнутост класичним ауторима и склоност ка изолацији, може се претпоставити да је Реа остао чврсто уверен у то да је писац, по својој природи, увек усамљеник. Код њега је предуслов јединствености функционисао као постулат литерарног живота, док је уверење да ниједан аутор не може личити на друге подразумевало бескомпромисну оригиналност и потребу за истицањем које, међутим, нису могле да га удаље од народа из којег је потекао.

³⁴ Mario Grut, *Nya röster från Italien*, Aftonbladet, 5 december 1961, 2.

³⁵ Giacomo Oreglia, *Italienska noveller*, Geber, Stockholm 1961.

³⁶ Mario Grut, *Nya röster från Italien*, Aftonbladet, 5 december 1961, 2.

³⁷ Göran Børge, *Fattigdomens Neapel*, Aftonbladet, 28 juni 1968, 5.

Изненада, 1. децембра 1978. године, дневни лист *Svenska Dagbladet* објавио је информацију да ће Доменико Реа у среду, 6. децембра, у Културном центру у Стокхолму одржати предавање под називом *Позориште и проза у њослерајном Напуљу*.³⁸ Међутим, ни тај догађај није довео до поновног трајног појављивања нашег писца у књижевним прилозима. Његов став да је контемплација љубави неукусна појавио се у штампи 1986. године,³⁹ док је наредне године најављено његово предавање у клубу посвећеном Улофу Палмеу у месту Аријано Ирпино, у Кампанији.⁴⁰ Ови штурци извештаји указују на чињеницу да је Реина видљивост у јавности и даље била ограничена, с нагласком на појединачним догађајима, а не на сталном праћењу његовог књижевног опуса.

У досадашњој анализи уочили смо да је Доменико Реа био редовно присутан у књижевним чланцима и критичким приказима у периоду од краја четрдесетих до средине осамдесетих година XX века, односно током скоро четири деценије. Његова видљивост у јавности била је условљена објављивањем књига у раној фази његовог стваралаштва, што указује на висок интерес за његова рана дела, која су наишла на значајан одјек. Поред тога, Реа је био заступљен у публикацијама посвећеним широј италијанској књижевности, што показује да је његов рад оцењен као значајан и изван регионалног контекста. Један од примера таквог стручног интересовања јесте студија Јерана Берјеа, објављена 1969. године, у којој Реа заузима значајно место. Берје истиче да је Реа један од водећих аутора из јужне Италије, при чему наглашава да се његово стваралаштво не може свести на регионалне одлике, јер димензија његове књижевности има универзални карактер.⁴¹ Ова процена указује на то да је Реа у стању да тематски и стилски превазиђе локалне и културне оквире Напуља, чиме његова дела постају релевантна и широј читалачкој публици и критици. Берје такође наглашава да Реа поседује дубоко разумевање не само спољашњих друштвених и културних прилика о којима приповеда већ и психолошких и емоционалних импликација својих јунака.⁴² Ово указује на Реину способност да комбинује социолошки увид са психолошком анализом ликова, што његова дела чини сложеним и повећава њихову уметничку вредност. Ипак, Берје примећује да је писац најбоље домете достигао у краткој прози, док је у романима спуштао ниво прецизности и ефикасности.⁴³ Ово указује на разли-

³⁸ Svenska Dagbladet, *Stockholm nästa vecka*, 1 december 1978, 40.

³⁹ Svenska Dagbladet, 11 maj 1986, 9.

⁴⁰ Aftonbladet, *Populärt bilda Palmeklubbar*, 24 februari 1987, 13.

⁴¹ Göran Börge, *111 italienska författare*, Norstedt, Stockholm 1969, 242.

⁴² Исто, 243.

⁴³ Исто.

ку у ефекту и квалитету између различитих форми унутар његовог књижевног опуса, што је важан аспект за разумевање његовог уметничког трагања. Посебну пажњу Берје посвећује Реином језику, истичући да се његов стил значајно издваја међу савременим италијанским ауторима.⁴⁴ Управо тај језик, карактерисан прецизношћу, мелодичном ритмиком и способношћу да изрази комплексност осећања, представља један од главних елемената који Реи обезбеђује посебно место у историји италијанске књижевности. Кроз ову анализу постаје јасно да Реина дела, иако понекад недовољно цењена у контексту романа, задржавају значајну уметничку вредност, те да његов рад заслужује темељна истраживања у оквиру италијанске књижевности. Што се тиче шведског контекста, студија Јерана Берјеа омогућава свеобухватан увид у Реину књижевну позицију; она приказује аутора који је у исти мах регионално укореењен и универзално релевантан, чија је проза достигла високе уметничке домете, а којем јединствен језик и психолошка прецизност ликова обезбеђују посебан значај у италијанској књижевности. Укратко, Берје је Реино стваралаштво интерпретирао не само као производ специфичне географске и културне средине већ и као носиоца универзалних вредности.

Закључак

Анализа рецепције Доменика Рее у Шведској омогућила је систематско и свеобухватно сагледавање овог комплексног аутора. Његово стваралаштво, дубоко укореењено у специфичности јужно-италијанског простора и искуства, прелази границе националне књижевности и постаје предмет међународног интересовања. Кроз анализу његове биографије, тематског усмерења, језика и стила, као и кроз преглед критичких осврта и превода у шведским изворима, показали смо да је рецепција Доменика Рее у Шведској представљала не само одјек његовог уметничког квалитета већ и део ширег процеса културног трансфера између југа и севера Европе у послератном периоду.

У првом делу рада истакли смо да је Реа био дубоко обликован сопственим социјалним и културним окружењем. Његова везаност за Напуљ и Кампанију није била пука географска припадност, већ извор поетске инспирације и прилика за критичко преиспитивање стварности. Реин Напуљ није туристички или фолклорни простор, већ сцена на којој се сударају беда и достојанство, затуцаност и рационалност, мит и историја. Тиме се Реа

⁴⁴ Исто.

уклапа у континуитет неореалистичке традиције, али је истовремено и превазилази. Његова проза није документарна, већ трансформативна: она претвара друштвену стварност у симболички и емотивни универзум, у којем лик малог човека постаје медијум за изражавање општих егзистенцијалних истина. Управо је тај елемент универзалности омогућио да Реа буде читан и прихваћен у различитим културним контекстима, укључујући и шведски.

Посебна вредност овог истраживања лежи у томе што оно по први пут представља континуитет шведске рецепције Доменика Рее, почев од првих приказа крајем четрдесетих година XX века. Анализа шведске дневне штампе и стручних часописа показала је да интересовање за Реу ипак није било равномерно, већ условљено динамиком италијанске књижевне сцене. Прва појава његовог имена у часопису *Bonniers Litterära Magasin*, 1948. године, означила је тренутак уласка у шведску јавност, док је превод његове приче „Саррусија” (1952) представљао значајан облик културне размене између италијанске и шведске књижевности у оквиру послератног европског простора. Рецензије и критички осврти објављени у шведској штампи показују да је Реа схваћен као представник јужњачке стварности: шведски критичари препознали су у њему хуманистички усмереног писца који уме да изрази универзална осећања. Његово приповедање, у којем се преплићу реалистичка запажања и митолошки елементи, било је у складу с тенденцијама европске књижевности педесетих година, која је настојала да се ослободи идеолошких стега и врати испитивању човека као појединца. Тај хуманистички хоризонт омогућио је да Реа буде читан и у култури која је, по свом духу и друштвеном контексту, знатно удаљена од италијанске.

Наше истраживање је показало да је кључни фактор позитивне рецепције у Шведској био управо Реин језик. Његова проза, прожета напуљским идиомом, дијалекатским гласовима мисли и звучном експресијом, у преводу је задржавала свој ритам и снагу. Тај језички аспект није био само питање стила већ и носилац културног идентитета – начин на који Реа чини видљивим један свет који је на европској мапи често остајао маргинализован.

Рецепција Доменика Рее у Шведској открива и нешто шири културни процес: интересовање северноевропских култура за „јужњачке гласове” који су у послератној Европи носили аутентичну слику преживљавања, сиромаштва, моралног отпора и колективног памћења. Тиме се његова рецепција у Шведској уклапа у модел европског културног дијалога, у којем различити крајеви размењују своје наративе и етичке перспективе. У том смислу, Реа није био само књижевни феномен већ и културни посредник. По-

себно је значајно то што је истраживање идентификовало и фазе опадања интересовања за Реу у шведској јавности. Након иницијалног ентузијазма, током шездесетих и седамдесетих година дошло је до привременог застоја у објављивању и превођењу његових дела. Реа је делимично изашао из моде. Међутим, његова појава у шведској јавности крајем седамдесетих и током осамдесетих година показује да се није радило о коначном забору, већ о природним циклусима књижевне видљивости. Реин повратак у контексту академских предавања и јавних наступа сведочи о трајној вредности његовог опуса.

Случај Доменика Реа сведочи да националне књижевне границе нису довољне за разумевање сложених путева текстова у културној циркулацији. Италијанска проза улази у дијалог с другим европским традицијама управо кроз механизме рецепције, превода и критичког тумачења. У том смислу, шведска рецепција Доменика Реа показује да локално може постати универзално онда када је прожето аутентичним људским искуством и осетљивошћу. Реа приврженост локалним коренима, иначе, сведочи о уверењу да књижевност мора бити укоренења у стварност, али и да има моћ да ту стварност преобликује. Управо тај баланс између верности и трансформације чини га актуелним и данас. Његова рецепција у Шведској потврђује да постоји трајна потреба европских читалаца да у књижевности пронађу гласове који подсећају на различитост, али и на заједничко човечанство.

MARIO LIGUORI

DOMENICO REA AND HIS RECEPTION IN SWEDEN

SUMMARY: This paper examines the literary oeuvre of Domenico Rea, one of the most significant Italian writers of the twentieth century, with particular emphasis on the reception of his work in Sweden. Proceeding from the author's biographical and cultural ties to Naples, the study investigates the ways in which Rea, especially in *Two Naples*, re-evaluated stereotypical representations of Southern Italy and sought to portray its complex social and cultural reality. The research is grounded in a comparative analysis of sources in Italian, Swedish, and English, with the aim of elucidating the international reception of his work. Special attention is devoted to the recurring themes of social deprivation, moral crisis, and the dimension of the marvelous as structural constants of Rea's literary universe, as well as to his distinctive

language, which combines stylistic elegance with expressive immediacy. The objective of this study is to analyze how Domenico Rea, drawing upon the local context of Naples, achieved recognition within the international literary sphere, including the relatively limited Scandinavian context. The analysis demonstrates that the synthesis of local identity and universal thematic concerns enabled the positive reception of his work in Sweden, thereby confirming the importance of a transnational approach in literary studies.

KEYWORDS: Domenico Rea, Italian literature, cultures in contact, reception, Naples, Sweden

Др Марио Г. Лигуори
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за италијанске и ибероамеричке студије
mario.liguori@ff.uns.ac.rs
ORCID: 0000-0002-9755-5218